

**FAKTORI KOJI OGRANIČAVAJU DALJNJE POVEĆANJE
PROIZVODNJE MLJEKA U FARMAMA DRUŠTVENOG SEKTORA
SR HRVATSKE**

**LIMITATING FACTORS OF FURTHER ENLARGED MILK
PRODUCTION PRO COW ON STATE FARMS (COMBINATES) IN
SR CROATIA**

Z. Uremović

U V O D

Proizvodnja mlijeka kao i ostale privredne djelatnosti ima za cilj ostvarivanje odgovarajućeg dohotka. Ima više razloga zbog kojih ostvareni dohodak i čisti dohodak u proizvodnji mlijeka na društvenom sektoru SR Hrvatske i šire nije odgovarajući:

I OBJEKTIVNI RAZLOZI:

1. Disparitet cijena stočne hrane i mlijeka
2. Neostvareni dogovoreni paritet cijena mlijeka i pšenice (1:1,5)
3. Visoke kamate na obrtna i osnovna sredstva
4. Revalorizacija zaliha i amortizacije

II SUBJEKTIVNI RAZLOZI:

1. Visina proizvodnje po kravi
2. Neodgovarajuća i skupa proizvodnja krmnog bilja na oraničnim površinama

OBJEKTIVNI RAZLOZI NIŽEG DOHOTKA U PROIZVODNJI MLJEKA

Cijene stočne hrane prate i prelaze rast ne samo zaštitne cijene pšenice na osnovu koje se određuje paritet cijene mlijeka i pšenice, nego i stvarne cijene pšenice formirane na tržištu. Ulazni troškovi proizvodnje mlijeka rastu, naročito energije, rezervnih dijelova i održavanja, amortizacije, osobnih dohodaka, i to znatnije od porasta cijene mlijeka, što zajedno sa visokim troškovima kamata i revalorizacije dovodi do gubitaka na društvenom sektoru, koji se kreću od 100 — 200 dinara po litri proizvedenog mlijeka. (Podaci: periodični obračun kombinata — I do IX mj. 1987.)

Navedeni objektivni razlozi drastično umanjuju financijske rezultate proizvodnje mlijeka što rezultira rastućim gubicima, stagnacijom broja krava ne samo na individualnom sektoru nego i na društvenom sektoru (kapaciteti novih farmi izgrađenih poticajnim sredstvima Republike se ne popunjavaju uslijed visokih gubitaka po litri mlijeka).

Na individualnom sektoru uslijed nestimulativnih cijena mlijeko se prerađuje u sir, više troši za napajanje teladi ili za potrebe domaćinstva, što ima za posljedicu smanjeni

otkup mlijeka i osjetne nestašice konzumnog mlijeka na području skoro svih većih mljekara u Republici (Zagreb, Bjelovar i Karlovac).

SUBJEKTIVNI RAZLOZI NIŽEG DOHOTKA U PROIZVODNJI MLIJEKA

Visina proizvodnje po kravi na društvenom sektoru SRH

Na društvenom sektoru SR Hrvatske na oko 12.500 krava se već nekoliko godina ostvaruje 5.700 do 5.800 litara mlijeka po prosječnoj kravi sa nezadovoljavajućom masnoćom mlijeka od 3,5% masti. (Izvor: PCH).

Izostajanje odgovarajuće stope rasta proizvodnje mlijeka u Republici je posljedica:

- neadekvatnog korištenja postojeće nasljedne osnove za mlijeko i mast
- uključivanje u proizvodnju novih farmi izgrađenih poticajnim sredstvima Republike koje su stručno, tehnološki i organizaciono još uvijek u fazi uhadavanja proizvodnje
- nezainteresiranosti zbog kronično loše financijske situacije u proizvodnji mlijeka, i još uvijek nedovoljne motiviranosti stručnjaka i radnika na farmama uslijed nedostatka odgovarajućih sistema nagrađivanja po rezultatima rada.

O visini proizvodnje po jedinici kapaciteta ovisi ukupna proizvodnja mlijeka u farmi i njezina ekonomičnost i rentabilnost, što proizlazi iz efekata sa kojima visoka proizvodnja pozitivno utječe na ostvarivanje boljih financijskih rezultata.

Veća proizvodnja po kravi doprinosi:

- nižim fiksnim troškovima po litri mlijeka (amortizacija, opći troškovi, kamate, troškovi rada)
- manjim troškovima uzdržne hrane po litri mlijeka
- boljim iskorištavanjem hrane uslijed manje potrošnje netto energije po litri mlijeka
- manjim troškovima izgradnje farme uslijed manje potrebe na skupim stajalištima za visoko produktivnije krave u farmi
- povećanju produktivnosti rada jer se sa istom radnom snagom proizvodi ukupno više mlijeka.

Veća proizvodnja mlijeka po kravi rezultira također većim indeksom ekonomičnosti. Indeks ekonomičnosti na farmama za proizvodnju mlijeka je sve niži zahvaljujući djelovanju nepovoljnih objektivnih faktora i visini proizvodnje od 5.700 — 5.800 litara po kravi sa kojom se ne može bitnije utjecati na ublažavanje financijske situacije u proizvodnji mlijeka u današnjim uvjetima privređivanja.

Proizvodnja po kravi može biti objektivno veća, jer je nasljedna osnova za proizvodnju mlijeka holstein krava 7.500 do 8.000 litara, a one čine 94% od ukupnog broja krava na društvenom sektoru SR Hrvatske.

Isto tako, vanjski faktori koji znatno utječu na manifestiranje proizvodnje određene genetskom osnovom se trebaju još više optimalizirati i na taj način bolje iskoristiti postojeće genetske potencijale za proizvodnju mlijeka.

Proizvodnja krmnog bilja

Jedan od najvažnijih vanjskih faktora od kojih ovisi bolje iskorištenje nasljedne osnove za proizvodnju mlijeka je proizvodnja krmnog bilja. Današnja proizvodnja krmnog bilja za potrebe farmi društvenog sektora SR Hrvatske se odvija na oranicama i ne zadovoljava potrebe proizvodnje mlijeka niti kvantitativno ni kvalitativno.

Proizvodnja krmnog bilja je u odnosu na proizvodnju glavnih ratarskih "keš" kultura, još uvijek u neravopravnom položaju i ne poklanja joj se odgovarajuća pažnja, što se vidi po prirodim krmnih kultura. Prirodi zelenog kukuruza za silažu iznose 350 do 400 dt/ha, lucerkinog sijena 60-80 dt/ha i nisu dovoljni za proizvodnju jeftine stočne hrane bez koje nema jeftinog mlijeka i mesa.

Veća proizvodnja krmnog bilja po hektaru se može ostvariti:

- ako se lucerka i zeleni kukuruz navodnjavaju
- ako se sije odgovarajuće visoko prinodne sorte i hibridi i primjenjuje odgovarajuća gnojidba i zaštita
- ako se u procesu košnje i siliranja upotrebljava ispravna i pouzdana mehanizacija.

Na mjerama uz koje bi se intenzivirala proizvodnja krmnog bilja se nedovoljno i sporo radi, pase nasljedna osnova za proizvodnju mlijeka slabije koristi uslijed nedovoljnih količina spremljene voluminozne hrane na farmama. Posljedica proizvedenih manjih količina voluminozne hrane je veća potrošnja skupih koncentrata koji se uključuju u hranidbu krave već kod nivoa godišnje proizvodnje od 2.500 litara po kravi (ili 6 — 7 litara na dan). Slabije korištenje potencijala za proizvodnju mlijeka po jeidnici kapaciteta je također posljedica slabije kvalitete proizvedene voluminozne hrane. Proces spremanja kukuruzne silaže se najčešće obavlja sa vltro skupom i u eksploataciji nepouzdanom mehanizacijom na dijelu farmi, što ima za posljedicu produžavanje vremena siliranja sa optimalnih 10 do 15 dana na 30 i više dana uslijed slabe organizacije rada, što je najčešće posljedica kvarova i zastoja u radu mehanizacije u procesu spremanja stočne hrane. Bez proizvodnje odgovarajućih količina lucerkinog sijena ili provenute lucerkine silaže je nemoguće organizirati proizvodnju 6.500 litara po kravi i više. Bez odgovarajućih linija za proizvodnju sijena i sijenaže ("mipe" za utovar bala, uređaji za skupljanje i sjeckanje provenute lucerke itd.), bez "umjetnog" dosušivanja sijena nije moguće intenzivirati ovu proizvodnju i ostvariti 4 do 5 otkosa u toku sezone, što je glavni preduvjet za ostvarivanje priroda od 100 do 120 dt po hektaru i više, bez čega nema odgovarajuće količine jeftinijeg sijena i sjenaže.

U proizvodnji lucerkinog sijena nije problem ostvariti samo zadovoljavajući prinos po hektaru nego i odgovarajuću kvalitetu. To proizlazi iz neadekvatnog načina spremanja sijena. Najintenzivnije manipuliranje (prevrtanje, baliranje) sa lucerkinim sijenom u većem broju slučajeva se obavlja u najtoplijem dijelu dana koji se poklapa sa radnim vremenom uposlenih, što ima za posljedicu gubitak hranidbeno najvrijednijeg dijela lucerke — lišća. Slabija kvaliteta je također posljedica košnje lucerke u stadiju, kada se najveći dio biljaka nalazi u fazi cvatnje.

Bolju kvalitetu voluminozne stočne hrane u ishrani krava ne utječe samo na ostvarivanje veće proizvodnje mlijeka nego i na postizanje bolje kvalitete mlijeka, boljih rezultata u reprodukciji i dužeg životnog vijeka krava u stadu.

Boljom kvalitetom većih količina voluminozne hrane, prije svega lucerkinog sijena, štedi se također skupi koncentrat u ishrani krava. Prema navodima **Jorgensena** (Wiskonsin — SAD) postiže se veća dobit u proizvodnji mlijeka sa obrocima sastavljenim od 80% lucerke košene u stadiju prije cvatnje i samo 20% koncentrata, u odnosu na obroke sastavljene od lucerke slabijeg kvaliteta i 71% koncentrata. Povećanjem koncentrata smanjila se također mliječna mast u mlijeku. Proizlazi da je visoko kvalitetno sijeno košeno prije cvatnje po energetskej vrijednosti gotovo jednako jednom kg koncentrata. Visoko učešće skupih koncentrata u obrocima za krave pogoršava i onako tešku ekonomsku situaciju u proizvodnji mlijeka. Smanjenje učešća koncentrata

u strukturi dnevnog obroka je moguće poboljšanjem kvalitete upotrebljenih voluminoznih krmiva.

Intenzivna ratarska proizvodnja je agrarno ekonomskim mjerama stalno usmjeravana u pravcu proizvodnje i industrijskih kultura zanemarujući na taj način ulogu krmnih kultura u plodoredu u održavanju rodnosti tla. Pogrešno je i neprihvatljivo iskazivanje vrijednosti lucerke na način kao kod ratarskih kultura kojima se cijena određuje na tržištu (kukurz, pšenica, ječam). Pri tome se zanemaruje vrijednost koju lucerka ostvaruje povećanjem priroda po hektaru koje dolaze poslije lucerke u plodoredu. Tako npr. povećanje priroda pšenice na lucerištima iznosi 10—15%, uslijed povoljnog djelovanja lucerke:

- na obogaćivanju tla s N (dušikom)
- na poboljšanje strukture tla
- na poboljšanje kapaciteta tla za zrak i vodu.

Dnevna konsumacija 3 do 4 kg kvalitetnog lucerkinog sijena po kravi je preduvjet ostvarivanja dobre plodnosti, odgovarajuće masnoće mlijeka i normalnog rada buraga bez kojega nema intenzivne prerade velikih količina sirovina u finalni proizvod — mlijeko. Ova količina sijena po kravi se ostvaruje na malom broju farmi za proizvodnju mlijeka uslijed nedovoljnih površina pod lucerkom, što je posljedica finansijskih gubitaka u proizvodnji lucerke ostvarenih fakturiranjem lucerke govedarstvu od strane ratarstva po nižoj prodajnoj cijeni od njezine cijene koštanja. Farme za proizvodnju mlijeka ne mogu ukalkulirati u CK mlijeka lucerkinu sijeno po cijeni 150 do 200 din./kg, koliko bi ta cijena morala iznositi da se ukupna vrijednost proizvodnje lucerkinog sijena po hektaru izjednači s novčanom vrijednosti koju ostvaruje po hektaru svojom proizvodnjom pšenica ili kukuruz. Iz gore navedenih razloga lucerka se sije na manjim površinama od površina potrebnih za "prirodniju" i jeftiniju ishranu u govedarstvu i za bolje gospodarenje sa tlom u ratarstvu.

MJERE ZA POVEĆANJE PROIZVODNJE MLJEKA PO JEDINICI KAPACITETA

Genetske potencijale za veću proizvodnju mlijeka po kravi u SRH imamo što proizlazi iz ostvarene proizvodnje po kravi od 7.000 kg i više na nekoliko farmi u Republici (Vupik — Vukovar, PIK Vinkovci, IPK Osijek).

Poboljšanjem vanjskih faktora ($h^2=0,25$ do $0,30$) i većim angažiranjem subjektivnih snaga stručnjaka i radnika u farmama i znanstvenih radnika Republike na tom području moguće je bolje iskoristiti nasljednu osnovu za proizvodnju mlijeka.

Pomaci u povećanju proizvodnje po kravi se mogu ostvariti:

- proizvodnjom većih količina kvalitetnije voluminozne hrane (kukuruzne i lucerkine silaže, lucerkinog sijena)
- uvođenjem "novih" krmnih kultura (stočni kelj, petranova, sirak) i povećanjem postojećih površina pod tim kulturama uslijed njihovog izrazito pozitivnog djelovanja na povećanje mliječnosti po kravi i masnoće mlijeka
- primjenom nove tehnologije ishrane muznih krava bazirane na kompletnim obrocima
- primjenom nove tehnologije ishrane krava u pripremnoj fazi laktacije
- drugačijim redoslijedom hranjenja pojedinih komponentata u ishrani krava u svim fazama proizvodnje.

ZAKLJUČAK

1. Razlozi kronično teške financijske situacije u proizvodnji mlijeka na društvenom sektoru SR Hrvatske ne leže samo u lošim uvjetima privređivanja koji su uglavnom posljedica neodgovarajućih pariteta cijena stočne hrane i pšenice i prodajne cijene mlijeka
2. Proizvodnja od 5.700 do 5.800 litara po kravi godišnje sa 3,5% mliječne masti na društvenom sektoru SR Hrvatske je u današnjim uvjetima privređivanja nedovoljna za pokrivanje troškova proizvodnje mlijeka. Vrijednost ove proizvodnje pokriva 50-60% troškova proizvodnje. Preostali dio proizvodnjom nepokrivenih troškova predstavlja čisti gubitak u proizvodnji mlijeka.
3. Smanjivanje gubitaka u proizvodnji mlijeka ostvarivanjem veće proizvodnje na nivou 6.500 do 7.500 litara po kravi godišnje sa 3,6% mliječne masti i nižom cijenom troškova hrane u strukturi CK litre mlijeka, nije moguće postići bez odgovarajućih količina kvalitetne i jeftine stočne hrane čija se prodajna cijena ne može formirati na dosadašnji način kao kod ostalih ratarskih "keš" kultura.
4. Aktiviranjem visine proizvodnje mlijeka po kravi kao "unutarnje rezerve" od koje ovise financijski rezultati proizvodnje mlijeka, doprinjet će također veća primjena znanstvenih dostignuća ostvarenih na području hranidbe u pojedinim fazama proizvodnje mlijeka.

SUMMARY

In this paper are presented subjective and objective factors which are limiting further increase of milk production pro cow, and are suggesting measures for enlargement and making cheaper production of milk on state farms (combinates).

LITERATURA

1. Periodični obračuni Kombinata za proizvodnju mlijeka I-IX 1987.
2. PCH: Uzgojno selekcijski rad u stočarstvu SR Hrvatske
Godišnji izvještaj Govedarstvo 1984., 1985., 1986.

Adresa autora — Author's address:

Doc. dr Zvonimir Uremović
FPZ — OOUR Institut za stočarstvo
i mljekarstvo
41000 Zagreb, Šimunska c. 25